

Світлана Мицюк

к.е.н., старший науковий співробітник,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Марина Грабіліна

провідний економіст,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В УКРАЇНІ

Основне завдання вищої освіти, незалежно від епохи і від установи, полягає в тому, щоб генерувати і поширювати знання. Проте, в умовах зростання ролі знань та інформації в сучасній економіці, університети змушені пристосовуватися до набагато більш різноманітних потреб студентів, за допомогою посилення диверсифікації та спеціалізації в рамках вищої освіти. Вони повинні адаптуватися до нових технологій, впроваджуючи все більш ефективні форми зберігання та передачі знань, а також до масових змін в області науки і техніки за допомогою вдосконалення процесу проведення наукових досліджень. В інформаційній економіці знання з'являються і застарівають дуже швидко, і період їх науково-практичної цінності може бути дуже коротким. У багатьох дисциплінах існує серйозна загроза стрімкого старіння знань і необхідність їх постійного оновлення. У мінливому світі випускникам університетів потрібно таку освіту, яка дозволить їм займатися різними видами діяльності будь-якої точці світу. Тому сучасні університети повинні формувати критичне мислення і вирішувати актуальні практичні проблеми. Це призводить до необхідності підвищення соціальної відповідальності університетів і підвищення значущості вищих освітніх послуг як соціальних благ. У той же час, так як сучасна світова економіка розвивається за ринковим типом, за освітніми послугами все сильніше закріплюється роль в якості економічних благ, які купуються і продаються під впливом конкуренції на ринку. Це зумовлює необхідність зміни підходу до управління університетами і розвитку підприємницької складової в їх діяльності.

Якщо спочатку ідея організації підприємницької діяльності в університетах ґрунтувалася на прагненні до економії коштів державного бюджету і скорочення витрат на освіту і науку при збереженні поточного обсягу і якості освітніх послуг і інноваційної активності системи вищої освіти, то згодом сформувалися університети підприємницького типу, які продемонстрували високу економічну ефективність. Розвиваючись в умовах ринку, університети підприємницького типу характеризуються високою гнучкістю і адаптивністю, що дозволяє їм швидко підлаштовуватися під мінливі вимоги ринку праці та потреби студентів, пропонуючи оновлені освітні програми та нові освітні спеціальності в залежності від найбільш затребуваних професій і посад.

Університети підприємницького типу відкриті до нових ідей, знань і технологій. Вони використовують передові освітні технології та надають студентам можливість вибору оптимального для них способу і форми навчання. Вони орієнтуються на своїх клієнтів, що обумовлює не тільки високу якість освітніх послуг, але також сервісу, пов'язаного з наданням супутніх послуг (наприклад, з оформленням документів). Також необхідно відзначити важливу роль інноваційної складової у функціонуванні та розвитку університетів підприємницького типу. Вони співпрацюють з бізнесом і несуть відповідальність за підвищення доступності та конкурентоспроможності такого фактору виробництва, як технологія. Університети підприємницького типу проводять наукові дослідження не тільки для того, щоб відзвітувати за виділені кошти, а й для вирішення актуальних соціально-економічних задач і приймають на себе повну відповідальність за результати таких досліджень.

Університети підприємницького типу в даний час знаходяться на початковій стадії свого формування, так як сучасні українські університети відповідають меншій частині критеріїв віднесення до університетів підприємницького типу. До числа найважливіших передумов формування університетів підприємницького типу в Україні можна віднести наступні.

По-перше, це значне скорочення державного фінансування університетів. З цієї причини українські університети змушені шукати приватні джерела фінансування і конкурувати за ними, підвищуючи якість і знижуючи вартість освітніх послуг.

По-друге, це посилення конкуренції в сфері вищої освіти. Внаслідок створення нормативно-правової бази два десятиліття тому до теперішнього часу в Україні з'явилося безліч приватних університетів. В рамках конкурентної боротьби університети диверсифікують освітні спеціальності і максимізують ступінь задоволення потреб студентів.

По-третє, це підвищення усвідомленості споживачів університетських освітніх послуг. Сучасні українські студенти ретельно підходять до вибору майбутньої професії та університету. Щоб привернути споживачів, університети повинні бути максимально близькі до ринку праці та орієнтуватися в процесі навчання на вироблення найбільш затребуваних компетенцій у своїх студентів.

Крім цього необхідно відзначити стримуючі фактори формування університетів підприємницького типу в Україні. Одним із таких чинників є низький рівень доходів населення, високий рівень безробіття і низька цінність освітніх послуг. З цієї причини багато висококваліфікованих українських фахівців не можуть знайти роботу за фахом і змушені займати низькооплачувані посади, для яких потрібен низький рівень освіти. Тому університетам підприємницького типу, які надають освітні послуги високої якості і володіють сильними брендами, складно залучити споживачів через більш високі ціни на їх послуги. Споживачі все частіше вибирають звичайні приватні університети, віддаючи перевагу їх освітньої функції і не звертаючи уваги на відсутність науково-дослідницьких функцій.

Інший фактор — це специфіка вітчизняного підприємництва, пов'язана з орієнтацією на закупівлю готової продукції в тих регіонах України, де витрати виробництва мінімальні — низький рівень заробітної плати та відповідно дешева робоча сила, велика кількість матеріальних ресурсів і дешева сировина, та подальший продаж за значно високими цінами в регіонах з більш високим рівнем доходу населення. З цієї причини українські підприємства не схильні до впровадження інновацій в свою діяльність, так як вони пов'язані з певними витратами, але не приносять серйозної вигоди в рамках посередницької схеми ведення бізнесу. У зв'язку з цим університетам підприємницького типу складно налагодити контакт з підприємцями і забезпечити працевлаштування випускників і практичну спрямованість розроблюваних інновацій.

Третій фактор пов'язаний з невизначеністю нормативно-правової бази підприємницької діяльності університетів і низьким рівнем розвитку інституційного середовища для комерціалізації інновацій.

Можна також виявити такі основні особливості та закономірності формування університетів підприємницького типу в Україні:

1. Наздоганяючий характер впровадження інноваційних технологій в освітній і науково-дослідний процес. Чим швидше розвиваються нові технології, тим більше відставання вітчизняних університетів від їх конкурентів в розвинених країнах, які, як правило, першими впроваджують технічні новинки в свою діяльність;

2. Надавання переваги багатьма споживачами вищим освітнім послугам за нижчою вартістю, незалежно від рівня їх якості. чим менше сприятлива демографічна ситуація і чим вище конкуренція за абітурієнтів на ринку університетської освіти, тим складніше залучити споживачів і повністю завантажити виробничі потужності університетам підприємницького типу;

3. Вимушений характер трансформації традиційних установ вищої освіти в університети підприємницького типу і ключова роль держави в цьому процесі. Чим менше обсяг державного фінансування системи вищої освіти і чим більш жорсткі вимоги пред'являються до діяльності університетів, тим активніше відбувається формування університетів підприємницького типу.

Отже, в Україні створені необхідні умови для формування університетів підприємницького типу, і в найближчі роки можна очікувати їх широке поширення. З огляду на важливість формування університетів підприємницького типу в умовах економіки знань, особливої актуальності набуває дослідження чинників їх розвитку, важливе місце серед яких займають інтелектуальні ресурси.